

Опанасюк Валентина Володимирівна

канд. політ. наук, доцент,

доцент кафедри психології,

політології та соціокультурних технологій

Сумський державний університет, м. Суми, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Наукова дискусія про обмеження сучасної держави зачіпає переважно державу в її фізичному, а не віртуальному стані. Поряд із цим, цифрова держава виявила себе як феномен, що потребує інтеграції в дослідницьке поле політичної науки.

У політичній науці проблема впливу цифрової трансформації на державу та її функції як наукова проблема тільки пунктиром окреслена в дослідженнях західних і українських політологів. Із огляду на випереджаючий розвиток інформаційних та інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІТ та ІКТ) і мінливі умови інформаційного суспільства, згадана проблема ще чекає свого вирішення.

Перші помітні публікації про наявні та прогнозовані наслідки цифровізації для суспільства та держави на Заході здійснили практики С. Понт, Е. Шмідт і Д. Коен [5; 7]. Саме вони звернули увагу на зворотний бік цифровізації – необхідність здійснення державою регулювання у віртуальному просторі, а також упорядкування зв'язків між реальним і віртуальним у життєдіяльності людей, соціальних груп та інститутів.

В Україні зроблено тільки перші кроки до встановлення понятійно-категоріального апарату для проведення політологічного дослідження цифрової трансформації держави та її функцій. Однак, після першої спроби наукового аналізу, який здійснила Н. М. Хома в 2015 р., інших досліджень зміни функцій держави в цифрову епоху в українській політичній науці віднайти не вдалося [4].

У результаті аналізу останніх досліджень і публікацій виявлено, що існує суспільний запит на державне втручання в процеси суспільного розвитку в умовах інформаційного суспільства. Звідси випливає, що наукова проблема полягає в протиріччі між здійсненими перетвореннями, що відбулися в суспільстві під впливом цифровізації, з одного боку, та потребами суспільства в осмисленні основних напрямів діяльності держави в цих змінених умовах, із іншого боку. Таке осмислення необхідне для подолання розривів між технологічними процесами та суспільними змінами, для збалансування, стабілізації суспільного розвитку.

Мету даного дослідження вбачаємо в тому, щоб зорієнтувати діяльність держави на збалансування функцій, враховуючи ефекти використання ІТ та ІКТ для всього суспільства.

У межах заявленої мети пропонується винести на розгляд і обговорення кілька базових положень.

1. Інформаційне суспільство змінило пріоритети та виміри держави, однак її основна функція забезпечення політичної стабільності залишається визначальною для суспільного розвитку.

Дійсно, політична стабільність є одним із параметрів визначення міжнародної стабільності. Міжнародні дослідницькі центри включають цей критерій у методику вимірювання країнних ризиків і прогнозування суспільного розвитку. Внутрішня політична стабільність у демократичному суспільстві забезпечує соціальну злагоду, встановлює основи економічного розвитку та зростання соціального добробуту.

2. Україна вже кілька років поспіль намагається впровадити процеси цифровізації держави для покращення умов ведення бізнесу, оптимізації комунікації між громадянами та інститутами державної влади [1]. Таким чином, ініціатива попереднього уряду була зорієнтована на розвиток сервісної моделі держави для подолання інституційних перепон у розвитку економіки та надання адміністративних послуг.

Однак, як зазначають аналітики та науковці [3; 6, с. 17-18], урядові заходи зі впровадження схваленої Кабінетом Міністрів України «Концепції розвитку цифрової економіки і суспільства України на 2018-2020 роки» (Розпорядження КМУ від 17 січня 2018 р. № 67-р) [2] проводилися без належного унормування понятійного апарату та конкретизації плану заходів. Додамо до зазначених перепон відсутність достатніх ресурсів, що в комплексі з закономірностями функціонування державної влади в умовах її виборності завадило здійснити цифровий прорив.

Політика держави в напрямі цифровізації є необхідною для забезпечення конкурентоздатності української економіки, покращення сервісного доступу громадян України до суспільних благ. Президент України В. Зеленський у серпні 2019 р. заявив про презентацію наприкінці вересня цього ж року проекту «держави в смартфоні». Враховуємо наявні переваги й застереження, приходимо до висновку, що це актуальна та корисна ініціатива. Окрім доступності державних послуг, розширення відкритого простору для підприємницької ініціативи, цей проект має стати «новим брендом України».

3. Цифровізація держави є тільки одним із вимірів функціональності держави. Діяльність держави охоплює також інші пріоритетні напрями її функціонування по відношенню до всього суспільства.

Безперечно, що держава при виконанні завдань цифровізації в першу чергу звертала увагу на технічну сторону процесу та його ресурсозабезпечення. Проте вже через кілька років виявилася потреба правового забезпечення та захисту прав і свобод громадян в інформаційному просторі. Поряд із цим, державі необхідно вирішити ще два актуальних завдання. Одне з них, – це розроблення програми її цифровізації. Інше, масштабніше завдання, полягає в розробленні та ухваленні стратегічної програми розвитку України, в якій процес трансформація держави враховуватиме трансформацію системи її пріоритетних функцій по відношенню до всього суспільства, а не тільки зацікавлених акторів політичних і економічних процесів.

4. Цифровізація не є панацеєю, а лише технічним засобом забезпечення ефективного функціонування держави в її пріоритетних напрямках.

Проект цифровізації в Україні планується до здійснення в контексті ідеології лібертаризму, що орієнтована на вільний розвиток ринку, ринкові механізми регулювання та урізання витрат держави на соціальний захист населення. Таким чином, державна політика забезпечення економічного розвитку шляхом подолання інституційних перепон зорієнтована переважно на здійснення економічної функції держави. Остання превалює над функцію соціального захисту населення від наслідків вільного ринкового регулювання. Фактично, держава перекладає основний тягар соціального регулювання на суспільство. Нерегульоване та неконтрольоване відпускання державою важелів ринкового механізму створює серйозні виклики для політичної стабільності. Наслідки такого процесу в перспективі можуть бути загрозливими не тільки для конкретного уряду, але для суспільства та самої держави.

Підсумовуючи, слід сказати, що забезпечення політичної стабільності залежить від структурованості системи функцій держави в її доступних вимірах – реальному та віртуальному. Держава як головний інститут політичної системи має захищати інтереси своїх громадян в усіх сферах життєдіяльності суспільства, тобто виконувати не тільки економічну й політичну, але так само соціальну та культурну функції.

Інформаційно-ідеологічна функція держави, зокрема, щодо розроблення та використання бренду «держави в смартфоні» може бути реалізована ефективно за умови підвищення рівня доходів громадян і створення державою умов для їх гідного існування.

Подальші кроки держави у вирішенні завдання цифровізації мають враховувати визначеність, повноту охоплення, пріоритетність функцій держави, можливість їх реалізації відповідно до запитів часу та суспільних потреб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Держава в смартфоні» функціонує вже 3 роки – Кубів» [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – 31 трав. 2019. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kubiv-derzhava-v-smartfoni/29974213.html> (дата звернення: 09.09.2019).
2. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження від 17 січня 2018 р. № 67-р // Електронна база даних Верховної Ради України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (дата звернення: 09.09.2019).
3. Україна переходить на «цифрову економіку». Що це означає? [Електронний ресурс] // Укрінформ. – 21 січ. 2018. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2385945-ukraina-perehodit-na-cifrovu-ekonomiku-so-ce-oznachaє.html> (дата звернення: 09.09.2019).
4. Хома Н. М. Віртуалізація держави : зміна функцій в добу цифрової модернізації / Н. М. Хома // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – Київ, 2015. – Вип. 16. – С. 64–69.
5. Шмідт Е. Новий цифровий світ. Як технології змінюють державу, бізнес і наше життя / Е. Шмідт, Д. Коен ; пер. з англ. Г. Лелів. – Львів : Літопис, 2015. – 368 с.
6. Шпиґа П. С. Сутність та особливості формування єдиної цифрової інфраструктури публічного врядування в Україні / П. С. Шпиґа, М. В. Глухов // Державне управління : теорія та практика. – 2018. – № 2. – С. 14–23.
7. Digital state : how the Internet is changing everything / [Pont S., Yakob F., Labarthe J. et al.] ; ed. by S. Pont. – Croydon : CPI Group, 2013. – 241 p.